

Erhart, Adolf

**[Diederichsen, Paul. Helhed og struktur: udvalgte sprogvidenskabelige
afhandlinger]**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1968, vol. 17, iss. A16, pp. 111-112

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100117>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

rod". Omezíme se na pozn. k paragrafu „jazykověda a národnostní politika“: především nelze charakterizovat spisovnou slovenštinu jako odraz středoslovenštiny; nejnápadnější stísl. znaky byly vzaty zpět Hattalovou mluvnicí 1864 (je *dobré nářečie* m. *dobruo nářečia*, gen. *dobrého* m. *dobrieho*). Podivně však působí tvrzení, že – musíme-li nesporně ponechat stranou nářečí stísl. jako skupinu zcela svéráznou, jejíž vázanost na ostatní západoslovanskou jazykovou oblast z hlediska genetického není zcela jasná (i když se dá řešit ve smyslu koncepce Ivičovy) – můžeme ostatní slovenská nářečí považovat za původně česká. Horálek tu (snad nevědomky) přehání koncepci brněnského dialektologického pracoviště Ústavu pro jazyk český, kde zejména Chloupek z faktu nesporné genetické souvislosti západoslovanských dialektů s východomoravskými dělá podobné závěry na jejich genetickou „českost“. Je však zřejmé, že správné bylo stanovisko Čsl. vlastivědy: V celé jazykové skupině československé (nebo slovensko-české) se opravdu dá vést hranice mezi osudy středních a vysokých dlouhých samohlásek. A tato hranice jde Moravou (sporná může být jen geneze dnešního přechodného pásu; je-li vůbec geneticky jednotný). Přesahy ze strany západní (vlastně české) jako *kůň* (nikoli už, krom přechodného pásu, *mlíko*) jsou lehké pochopitelné; závažnější přesahy v přehlásece (*prítel* ap.) jsou velice okrajové. Rozšíří se nám přechodná oblast a zvýrazní její stupňovitost, zostříme-li definici jader: českého se sestupnými dvojhláskami (které se v dial. středomor. monoftongizovaly jako náznak přechodu k východní oblasti) a slovenského s dvojhláskami převážně vzestupnými. Přes výraznou souměřitelnost nářečí českých i slovenských je tu neméně výrazná autonomie (i když ponecháme stranou nářečí středoslovenské) obou těchto jader (popř. z genetického pohledu tří jader). O centrální povaze slovenštiny mezi jazyky slovanskými srov. mé poznámky ve Slavii 19, 8–9.

Kniha o filosofii jazyka má šťastného autora, totiž lingvistu a filologa s velmi širokým okruhem zájmů a přitom školeného filosofa, který dovede čtenáře poučit i v „čisté“ filosofii (srov. např. jeho trefnou charakteristiku Husserlovy fenomenologie na str. 31). Jako u každé pomezí vědy nebo tematiky na pomezí dvou věd musí se autor vyrovnávat s nepřehledným množstvím literatury. Musí při tom i úmyslně vynechávat (např. nesporným příspěvkem k filosofii jazyka je úvod Havránkových *Genera verbi*). Je se tu třeba omezit na původní autory základních směrů a názorů. Není divu, že podle svého školení by si i méně zasvěcený čtenář leckde bibliografii doplnil. Recenzent např. u Husserlovy semiotiky o práci slovenského A. Trstenjaka, u Fregeho o stať Fr. Slottého z 1. svazku starých Travaux. U Schaffa a zejména Wittgesteina aj. o významnou studii Aug. Brunnera „Jazyk jako počáteční východisko theorie poznání“. Ale to vše nemění nic na zásadním zjištění: že je totiž Horálkova filosofie jazyka publikace velmi závažná, nezbytná pro školení aspirantů, ale užitečná (bohužel bez rejstříku) i pro orientaci zralejších pracovníků; knížka, jejíž četba nebo studium nebude pro nikoho ztraceným časem. Horálek zakončuje 1. část své práce myšlenkou, že každá mluvnic je zobrazením jazyka, která nepotřebuje být vyčerpávající, protože obraz zpravidla podává selektivní informaci o zobrazované skutečnosti. Můžeme říci, že jeho kniha je dobrou selekcí a tedy dobrým obrazem své tematiky. Soudím, že nejen naše jazykověda a filologie, ale i filosofie by měly být Horálkovi za tuto práci vděčné.

František Kopečný

Paul Diederichsen: *Helhed og struktur*. Udvalgte sprogvidenskabelige afhandlinger. København, G.E.C.Gads Forlag, 1966. 411 stran.

Roku 1966 vyšel v Kodani sborník obsahující vybrané práce P. Diederichsena (1905 až 1964), význačného představitele dánské lingvistické školy („kodaňského strukturalismu“). D. byl germanista s širokými zájmy obecnějazykovědnými; články ve sborníku jsou vybrány právě s ohledem na toto jeho zaměření. Celkem je tu otištěno 19 statí, psaných většinou dánsky, ale opatřených (pokud nejsou psány světovým jazykem) podrobnými anglickými souhrny (u dánských článků uvádíme pouze nadpis tohoto souhrnu!): (1) Prolegomena to a Methodical Danish Syntax, (2) Accent – Syncope – Umlaut, (3) Reality as a Grammatical Category, (4) Logische und topische Gliederung des germanischen Satzes, (5) Catégorie morphématique du nombre dans le substantif danois, (6) Ends and Means in Present-Day Scandinavian Philology, (7) Class, Relation, Totality Type, (8) Morphology and Syntax, (9) Class, Totality and Relation in Linguistic Analysis, (10) Morpheme Cate-

gories in Modern Danish, (11) Contribution to an Analysis of the Structure of Written Danish, (12) The Three Main Types of Grammatical Connexion, (13) Semantic Problems in Logics and Linguistics, (14) The Importance of Distribution versus Other Criteria in Linguistic Analysis (tento příspěvek byl přednesen na světovém lingvistickém kongresu v Oslo jako jedna z hlavních přednášek), (15) Evolution and Structure in Linguistics, (16) Rasmus Rask's Conception of the Development and Structure in Language, (17) Darwin and Linguistics, (18) The Foundation of Comparative Linguistics: Revolution or Continuation?, (19) The Sentence-members and their Order — after Thirty Years. — Staté jsou seřazeny v chronologickém sledu; předchází jim nekrolog z pera E. Fischer-Jørgensenové a na konci je připojen soupis Diederichsenových prací, jakož i redakční komentář. Tento komentář se týká zejména těch článků, jež jsou zde otištěny poprvé (jejich rukopisy byly nalezeny v Diederichsenově pozůstalosti).

Sám název sborníku (dán. *helhed* = angl. *totality, whole, celost, celek'*) naznačuje zaměření Diederichsenových obecnějazykových studií. Jde tu o základní problém vyvstávající v řadě obměn: vztah mezi paradigmatickou a syntagmatickou rovinou, mezi klasifikací a analýzou, mezi morfológií a syntaxí atp. (8, 9, 14 aj.). Stanovisko, jež D. v těchto otázkách zaujímá, představuje jistým způsobem kompromis mezi dánskou glosématikou a americkým deskriptivismem, kdežto názory pražské a ženevské školy nejsou zpravidla ani brány v úvahu! Stejně je tomu i v otázce klasifikace syntagmatických vztahů, již se D. zabýval v řadě statí (7, 12 aj.); zde se mj. můžeme poučit o obsahu některých typicky glosématických termínů (užívaných Hjelmslevem aj.): subordinace (hypotaxe) = „selekcce“ ($ab = a, \neq b$), koordinace (parataxe) = „kombinace“ ($ab = a, = b$), predikace (nexus) = „solidarita“ ($ab \neq a, \neq b$). — Neznalost názorů pražské lingvistické školy se projevuje i v nijak zajímavé stati o aktuálním členění věty v germánských jazycích (4), kde se užívá termínů „Anfangsfeld“, „Aktualfeld“, „Inhaltsfeld“ apod.

Jiná závažná tematická oblast, reprezentovaná ve sborníku čtyřmi články (15–18; až na první dosud nepublikovány!), jsou dějiny jazykovědy. Často se tvrdí, že lingvistika (filologie) nabyla charakter vědecké disciplíny teprve na začátku minulého století ve spojitosti se vznikem srovnávací indoevropské lingvistiky (revoluce v dějinách badání o jazycel). Podle Diederichsena však dílo R. Raska, F. Boppa, W. Humboldta a jiných představuje pouze organický ústřední článěk ve vývoji jazykovědy: myšlenky o vzniku příbuzných jazyků ze společného základu, o pravidelnosti hláskového vývoje atp. se porůznu objevují již u badatelů 17. a 18. století (Leibniz, Stierhielm, Pantopiddan, Turgot aj.). Úloha R. Raska ve vývoji jazykovědy je vůbec ceněna velmi vysoko, zejména proto, že vedle historického hlediska se u něho zřetelně projevuje i hledisko strukturální (chápaní jazyka jako systému). D. se dále vyslovuje proti přeceňování vlivu přírodních věd na vývoj jazykovědy v 19. století, zvláště vlivu Ch. Darwina na názory A. Schleichera.

Souborné vydání vybraných prací P. Diederichsena je třeba ocenit jako záslužný čin: Mezinárodní lingvistická veřejnost tak získává možnost seznámit se se závažnými studii, z nichž některé jsou tu tiakem publikovány poprvé, jiné sice byly otištěny již dříve, ale značným dílem zapadly, jednak proto, že vyšly v nesnadno přístupných sbornících a časopisech, jednak i pro své jazykovoučnou (práce uveřejněná v dánském jazyce má asi stejnou mezinárodní publicitu jako práce napsaná česky!). Soudíme, že takovýmto způsobem (vydáním svazku vybraných prací) lze uctít badatele, ať již žijícího nebo zemřelého, daleko lépe než vydáváním různých jubilejních nebo pamětních sborníků, představujících nezřídka nahodilý sběr statí bez jakékoli vnitřní souvislosti.

Adolf Erhart

Stephen Ullmann: *Language and Style*. Oxford, Basil Blackwell, 1966, VIII + 270 pp.

In the reviewed volume, the author presents eleven papers of his, written during the last eight years; most of them were published already in journals or proceedings of congresses and conferences. The book is divided into three sections, dealing with three main themes: problems of meaning, problems of style and relations between language and thought.

In the first article, called *Semantics at the Cross-Roads*, the author contemplates upon the possibilities of applying the structural method in semantics. This method has born rich fruit in phonology, morphology and syntax, but so far, no major success has been achieved in the attempts to apply it in semantics, many structuralists showing themselves reluctant